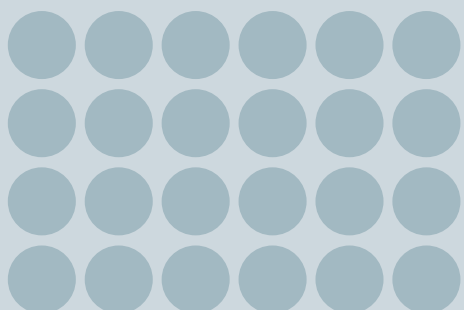
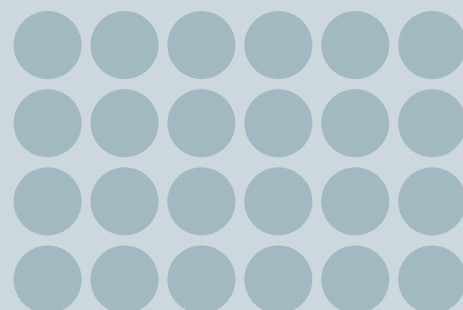

IMPROMPTU

WERKBUNDEL DE GROTE POËZIEPRIJS 2021

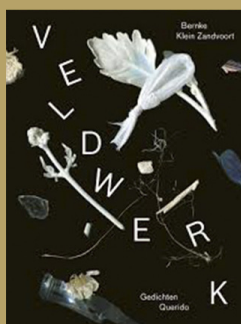
DE GROTE
POËZIEPRIJS

Paul Demets
De Hazenklager
De Bezige Bij

Mattijs Deraedt
De schaduw van
wat zo graag in
de zon was
blijven staan
PoëzieCentrum

**Bernke Klein
Zandvoort**
Veldwerk
Querido

**Liesbeth
Lagemaat**
Vissenschild
Wereldbibliotheek

Alfred Schaffer
Wie was ik –
strafregels
De Bezige Bij

PRIJS DE
POËZIE

poezieclub

SCHOOL DER
POËZIE

INLEIDING

Paul Demets

De Hazenklager
De Bezige Bij

Mattijs Deraedt

De schaduw van wat zo graag
in de zon was blijven staan
PoëzieCentrum

Bernke Klein Zandvoort

Veldwerk
Querido

Liesbeth Lagemaat

Vissenschild
Wereldbibliotheek

Alfred Schaffer

Wie was ik – strafregels
De Bezige Bij

Jury De Grote Poëzieprijs

Juryrapport

In deze werkbundel een selectie gedichten uit de genomineerde bundels. Elke dichter wordt geïntroduceerd met een korte biografie. Daarna volgen de geselecteerde gedichten.

Per dichter zijn er schrijfoopdrachten gemaakt door de poëziedocenten Jos van Hest, Jacques Brooijmans, Ineke Holzhaus en Ilonka Verdurmen. Deze zijn opgeslagen in een apart bestand met verschillende opdrachten per dichter.

PAUL DEMETS

Waarom zijn we niet tot meer bereid, hoewel we weten dat de natuur, het milieu en het klimaat onder druk staan, de verstedelijking steeds toeneemt en het platteland verdwijnt? Omdat we ons superieur voelen? Mens, dier en ding zijn nauwer met elkaar verweven dan we willen toegeven. In *De hazenklager* gaat het antropocentrisme op de schop. In deze bundel probeert Paul Demets opnieuw voeling te krijgen met de natuur en de nabije omgeving. Vier jaar lang sloeg hij als plattelandsdichter binnenwegen in, observeerde hij planten en dieren en praatte hij met de mensen die zijn pad kruisten. Maar de interactie tussen mens, milieu en samenleving is complex. *De hazenklager* is een pleidooi voor het aanvaarden van vreemdheid en ambiguïteit.

Paul Demets (1966) is dichter, poëzierecensent voor *De Standaard*, *Awater* en *Poëziekrant*. Hij debuteerde in 1999 met de poëziebundel *De papegaaienziekte* (Meulenhoff), waarvoor hij genomineerd werd voor de C.Buddingh'prijs 1999 en in 2001 de Prijs voor Letterkunde van de Provincie Oost-Vlaanderen ontving. Voor zijn alom geprezen bundel *De bloedplek* (2011) ontving hij de Herman de Coninckprijs, zowel van de jury als van het publiek. In 2018 publiceerde hij *De klaverknoop*, dat genomineerd werd voor de Herman de Coninckprijs en de Paul Snoekprijs. Met *De hazenklager* rondt hij zijn aanstelling als plattelandsdichter van de provincie Oost-Vlaanderen (2016-2019) af.

Johan Reijmerink in *Meander* over 'De Hazenklager' (8 mei 2020):
Opgegroeid op het Vlaamse platteland heeft Paul Demets zich als dichter altijd een stedendenker, buitenstaander en waarnemer gevoeld van wat zich daar afspeelde. Hij kwam er bijvoorbeeld al jong achter dat hij het niet over zijn hart kon verkrijgen om dieren te slachten en ze daarna te consumeren. De huiver en eerbied voor alles wat leeft, groeit en bloeit in de natuur, is hem al vroeg in zijn bewustzijn gekropen. (...) Voor mij is dit een beeldrijk tijdsdocument over een geteisterde aarde.

PAUL DEMETS – DE HAZENKLAGER

Een 'hazenklager' is een klein blaasinstrument dat door jagers gebruikt wordt om vossen te lokken. Het maakt het geluid van een gewonde haas.

De cyclus 'Liminaliteit' bevat verwijzingen naar kinderspelletjes en kinderliedjes, zoals 'Witte zwanen, zwarte zwanen' en 'Tussen vuur en vlam'. 'Tohoewabohoe' is Hebreeuws voor 'woest en ledig'. Liminaliteit is een overgangsfase die een individu toegang verleent tot een positie in de samenleving.

LIMINALITEIT

Il faut voir comme chacun, à tout âge, dans les plus petites choses comme dans les plus grandes épreuves, se cherche un territoire.

Men moet zien dat iedereen, op elke leeftijd, zowel in de kleinste dingen als in de allergrootste beproevingen, een territorium voor zichzelf zoekt.

Gilles Deleuze en Felix Guattari

4.

Hij die boswachter was, wees aan wie van ons op de gang moest staan. Die was menseneter. Voor dood lagen we door elkaar op de grond. Hij gromde toen hij in de deuropening

verscheen. Onzeker waren we over wat komen zou en bleven daar, verstomd. Hij liep van de een naar de ander en probeerde ons weer in beweging te krijgen.

Zodra hij leven bespeurde, werden we zijn prooi. En stonden zelf op als menseneter. We beten toe om niet gegeten te worden. Eerst vertrokken onze monden. In onze ogen verscheen een ander licht.

We roken elkaars oksels. We kregen een harde kaaklijn. Toen verloren we ons gezicht. Waar was de boswachter gebleven? Niets dan menseneters vulden de kamer op het eind.

PAUL DEMETS – DE HAZENKLAGER

5.

Verbonden met de grond hoorden we te zijn. We kropen op handen en knieën. Stilte verduisterde het lokaal. Ergens lag een gebrande kurk. Vond je die, werd je boer

om de anderen als dieren te merken. Je tastte of iemand zich schuilhield tussen de uitgestrooide dingen. Je speurde en rook de kuddegeest.

Je zocht naar het beest dat het best bij je paste. Je hoorde alleen zuchten, leidingwater in buizen zingen. Dan ontbond zich de groep, maar bleef rond je draaien

als een tollend wiel. Hoe langer je hier bleef, hoe meer de plek je brandmerkte. Geen huid gaf zich aan je bloot. De rollen draaiden om toen de kurk uit je handen viel.

ZOÖNOSE

7.

Daar, wijs je, is de broedplaats van de vogels. Zwart zijn ze, ze ruiken naar verkoold hout. Ze lijken

als roetvegen in de lucht getekend. Er wordt hier aas doorgegeven, soms geschreeuwd. Langzaam

ga je op in de natuur, gevaarlijk gezelschap. De velden verdampen. De vogels hijgen in de hitte.

Aan dorre takken horen we hen hun snavels slijpen. Zien ze hoe je je traag voortbeweegt en zijn zij het

die je nu met hun kraalogen belagen, duizelt het je, zie je overal zwarte vlekken in de lucht?

De velden zijn een vangkooi geworden, een holte waarin je vlucht. De wonde gapend onder hun bekken.

Het knaagt dat je opgaat in mijn woorden. Ik zit me te verbijten dat ik je niet eerder hoorde.

ENCULTURATIE

*Le moi est ce dans quoi le sujet ne peut se reconnaître d'abord qu'en s'aliénant.
Het ik is datgene waarin het subject zich kan herkennen voor zich ervan te vervreemden.*
Jacques Lacan

4.

'De grond wordt heet. We kunnen hier niet lang meer staan.'
De kring sloot zich. Van oor tot oor fluisterden we
de zinnen. We hadden, dachten we, geen geheimen.
Vraagtekens waren uitgesproken. Onze oren gloeiden.

We zagen hoe langzaam in de familiekring de woorden
rondgingen en groeiden. Buiten op het veld hijgden raven.
Iedereen leek iets anders te zeggen. Mijn beurt kwam, merkte ik
aan de adem van mijn buur. Ik zou de zinnen moeten herhalen.

Ik kreeg het warm en sprak. Ze keken als achter glas.
Niemand die me hoorde. Alles verschoof, verslapte.
De kamermuren leken om te vallen.
mijn tong schroeide zich aan de woorden.

5.

Ik keek door het sleutelgat als naar een natuurtafereel.
Een ijsvogel zien is niets anders dan een vlek observeren
die in een ooghoek fladdert, zich samenbalt, had het prentenboek
me geleerd. Door haar in een oogwenk op de rug te bekijken,

dacht ik het groen dat ze door het raam zag te begrijpen.
Was het een godsoog dat ons beiden in de gaten hield?
Ik werd iemand doordat ik door haar werd bekeken.
Wat trok haar aan? Ze maakte zich klaar in het zwart.

Ik kon niet zien waarover haar hand gleed. Ze maakte
haar haren nat, kamde. En keek. Iets leek door de kamer
te vliegen en stolde. Tussen ons gaapte het sleutelgat.
Ze stond op de drempel, opvallend goed gekleed.

6.

Hij hield woord en het woord was hij. Alle kennis,
zei hij, komt uit ervaring. Ik moest toekijken
naar mijn vaders vader. Aan de betonpaal
de haas die hij in het halfhoge gras

getroffen had. Zijn oren gevallen bladeren.
De poten in de lucht, alsof hij bad.
Zijn spieren membranen die nog leken na te trillen.
Zijn vacht een jas die snel werd opengeritst.

Uit de buik hing een paternoster, nat en bruin.
Hij trok de vacht recht naar beneden. Rond
de poten liet hij nog wat, kousen tot de kuit.
Het woord was vlees geworden. Ik werd
meer dier dan mens. En braakte het uit.

PAUL DEMETS – DE HAZENKLAGER

DIFFUSIE

Diffusie is het proces van geografische verbreiding van cultuurelementen.

3.

Schedeltjes zijn het, zeg je, en je wrijft de noten schoon.
Ik zie ze in je jaszak verdwijnen. Je gezicht licht op
en maakt je meer aanwezig. Je toont hoe hoog

de boom werd ontschorst. Er zijn redenen om thuis
te komen en daar niet te kunnen blijven. Het veld
is een huis waarvan de ramen openwaaien. We kiezen

het hazenpad, kennen de houtkanten die de akkers
in kamers verdelen. We zoeken een plaats midden
in het veld en wachten op de schemer. In onze tas

wordt de locatie bepaald en de weg aangeven.
Maar we leven plaatsgebonden. Er vallen noten uit je jas.
We blijven blind voor wat we hebben gevonden.

In de verte weerklinkt de kreet van de hazenklager.
Kwesties blijven op de vlakte. Dat het zoekt
wie we zijn. Wie de prooi is, wie de jager.

MUTATIE

We are facing an existential crisis.

Greta Thunberg

1.

Het verbranden van loof op de akker,
het traag optrekken van de rook
als had de lucht moeite met inhaleren.

En jij kwam je lichaam niet uit.

Je keek, maar de spiegel was beslagen.
Zijn de dieren op hun hoede,
katten die, wanneer iets hen doet opschrikken,

in hun slaap de oren spitsen?
Je lag uren op de bank en zag op het scherm
ijsschotsen loom worden en drijven.

Was je daarvoor aan het bloeden?

5.

November kamt de bomen.

Vang jij hun wind? Beeld je je in hoe
het vee uit de weiden ontsnapt en rustig
tussen de graven staat te grazen,

trappend op wat verging?
Je bent niet mak, niet tam.
Zo verschijn je achter het raam.

Je keert naar huis terug, naar je huid.
In je gezicht laait de woede op,
in je handen snijdt de kou kloven.

Ons huis staat in brand en we willen het niet geloven.

MATTIJS DERAEDT

Mattijs Deraedt (1993, Kortrijk) is dichter en poëziedirecteur bij het literaire tijdschrift Kluger Hans. In 2020 bracht hij zijn debuutbundel *De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan* uit bij Poëziecentrum. Hij studeerde Schrijven aan het RITCS en publiceerde onder meer in *Het Liegend Konijn*, *De Revisor*, *Deus Ex Machina*, *Poëziekrant* en *Tirade*. Naast zijn literaire activiteiten is Mattijs zanger en tekstschrijver bij WLAZLO.

Over *'De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan'*: Vandaag is de man niet meer wat hij geweest is. Zijn privileges worden terecht ter discussie gesteld, zijn machtsmisbruik aangekaart. Alles wijst erop dat hij zichzelf opnieuw moet uitvinden en toch blijft het verdacht stil in zijn bastion. Want wat kan je zeggen wanneer je geleerd hebt om te zwijgen over je zwaktes?

In zijn **poëziedebuut** *De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan* gaat Mattijs Deraedt op zoek naar zijn plaats in de wereld als jonge man. Van het platteland naar de stad, in de liefde en in de rouw. Telkens in een heldere taal, waarmee hij barsten probeert te slaan in het mannelijke pantser.

'Ik hou van poëzie waarin de dichter op sobere wijze dingen vaststelt die je liever niet geweten had, maar waarvan je bij eerste lezing al voelt dat je er niet omheen kunt. Mattijs Deraedt is hofleverancier van zulke zinnen. *De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan* is misschien wel het sterkste debuut van vorig jaar. Bewondering op het eerste gezicht.' - Ingmar Heytze

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

MOORSELE II

We klommen de speeltuin in
en keken naar het onweer.
Hoe een delta van licht door de hemel schoot
en de regen de kleur uit het gras spoelde.

Bij elke donderslag schoven mijn broers
dichter tegen de splinters aan
en ik lachte als een gek in een tekenfilm.

's Nachts verzon ik beelden om de dood
tastbaar te maken, zoals een zwart lint dat stolt in je keel.
Ze overmeesterden me een voor een, moeiteloos.

Nu nog kan het me overvallen
op een zomernamiddag in de wagen,
gitaar op de achterbank,
hoewel ik eigenlijk beter weet.

Er zijn geen miljoenen jaren
van uitgestrekt niets na je laatste adem.

Er is alleen schaduw van wat
zo graag in de zon was blijven staan.

VORST

Ik werd geboren met een gat in mijn borst.
Ik had nooit gedacht dat jouw hoofd erin zou passen.

In het zwembad riepen de Franse jongens me na:
'Hé meneer, hoe is dat gebeurd?'
en ik vertelde hen verhalen over gevechten
die verkeerd waren afgelopen.
Ze lachten: 'Non non, maintenant la vérité'
en wierpen zich *en masse* in de glijbaan.

Ik spoel de stukjes gamba door de afvoer.
De vliegen op de rand van de pan zuigen zichzelf vol met saus
en zweven vuurrood door de woonkamer.

Een keer zei iemand dat ik gehandicapt was,
tijdens zakdoekje leggen op een hete zomerdag.
De enige andere jongen die zo genoemd werd, zat in een rolstoel.
Maar ik had nog samen met hem over de speelplaats gelopen,
ik had nog samen met hem meisjes gevangen
en ze tegen het houten hek geduwd,
tot de splinters in hun vel sprongen.

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

SNEEUWSTORM

In de luchthaven zag ik
mijn naam op het bord in je handen.
Maar jij herkende mijn gezicht niet meer.

We baanden ons een weg door een sneeuwstorm,
onze lichamen hard en grijs als een koude oorlog.

's Ochtends zouden we wakker worden
van de kraaien in het witte gras
en de kinderen zouden blokkenhuizen
bouwen in de straat.

Je hebt het me verteld.

*

JE LAATSTE BOD

De dag dat je stierf
hing er een blauwe mist in mijn borst.

Ik herinner me hoe je me vroeg
om de zwarte gaten in je plafond te sluiten
met mijn lange armen.

Toen we van het pad afgingen,
zagen we een hert tussen de bomen flitsen.
Nu vinden we ons sprokkelhout in jouw kasten.

We leven allemaal in een omhulsel,
want van jou overblijft,
is een kist in een kist.

Je zenuwcentrum ligt er rustig bij.
Drie kammen, een leesbril, een potje brillantine.
Andere handen raken ze nu aan,
maar jouw bloed stroomt door hun aders.

Op de kalender in de keuken
vind ik de dag waarop
we je zouden bezoeken.

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

ALS EEN WIT MES

Als een wit mes duik ik de nacht in
en zie mijn benen achter me oplichten.

Het is een kwestie van de zwakke plek
in de dam te vinden en te duwen
tot hij breekt.

Door het wier zie ik het schijnsel
van roze neon en zeemeerminnen achter glas.

Ik heb mijn eenzaamheid herontdekt.
De winter wordt een zwarte carrousel
en op het spoor groeit het beest met grote, gele ogen.

Dan klim ik de marmeren treden op,
houd het gewei boven mijn hoofd
en voel hoe het moeras me langzaam opslokt.

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

SCHEDDEL

Ik wou dat ik je kon opbellen
en vertellen waarover ik heb gedroomd.
Maar dat doen mannen niet.

Er hangt rook in mijn schedel
en ik heb het gevoel dat ik elk moment kan huilen.

Ik zie mezelf als minstreel achter het raam zitten:
een jongen met de stem van een man,
een luit in de hand.

Geef toe, wie wil nu niet als Dalí de regenpijp opklimmen
voor de ogen van de hele speelplaats?

Zou er een catharsis kunnen plaatsvinden
terwijl je luistert naar je eigen levensverhaal op een divan?

In de krant lees ik dat een man in India
drie meisjes verkracht en levend verbrand heeft.
Ik blijf het voor me zien als een gestileerde filmscène
in rode en blauwe tinten, de benzine die uit de jerrycan
op hun lichamen gutst, het aanstrijken van de lucifer.

Kan er iemand alsjeblieft de draden komen doorsnijden?

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

JE VRAAGT ME

Je vraagt me waarom ik drink.
Om de hand te reiken
naar de ander in mezelf,
mijn vingers in zijn mond te steken
en het speeksel uit te smeren
over de neonverlichte dansvloer.

Je vraagt me waarom ik van job verander.
Omdat onze planeet één groot bedrijf is
en we allemaal van de ene afdeling
naar de andere peddelen.

Je vraagt me waarom ik over mezelf schrijf.
Omdat de hele wereld het al de hele dag over zichzelf heeft.

Je vraagt me waarom ik voltijds werk.
Om de psychotherapie te kunnen betalen
die me moet afhelfen van de stress
die ik krijg van voltijds werken.

Zie ons vissen in onze digitale vijver.
Straks hangen we buik aan buik
te drogen aan de draad,
knijpers in ons witte vlees.

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

WAT JE MOET WETEN VOOR JE BESLIST EEN MAN TE ZIJN

Een man zijn betekent niet huilen
wanneer je broers je Pokémonkaarten verscheurd hebben.
Anders landt je grootvader als een loodzware vogel op je schouders.

Een man zijn betekent je herinneringen samendrukken
tot ze als diamanten uit je voorhoofd barsten.

Een man zijn betekent je niet als vlinder
laten schminken, maar als schedel.

Een man zijn betekent je benen niet kruisen op de trein
maar tongzoenen met het hiphopmeisje
dat op je schoot komt zitten.
'Of ben je een homo misschien?'

Een man is een jachtgeweer.
Hij draagt zijn spieren als een blinkend harnas,
laat zich kruisigen tot hij glimlachend
in een jacuzzi van bloed baadt,
een glas whisky in de hand.

Een man is kanonnenvlees.
Zijn mond heeft de vorm van een loop.

Een man is een acteur.
Niemand weet wat de rol inhoudt,
maar iedereen wil hem spelen.

Een man zou een dichter kunnen zijn,
maar daar heeft de wereld al jongens voor.

MATTIJS DERAEDT – De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan

DE SERGEANT EN IK

De sergeant en ik
zitten in een holle sloopkogel
die door de stad raast
en ik heb geen idee wie hem bestuurt.

Het is nacht en door een gat in de wand
zien we de kantoorgebouwen
oplichten als kolen in een haardvuur.

De sergeant leert me een man te zijn:
je mond houden wanneer je
met je hoofd tegen de wanden knalt!
Maar plots val ik door het gat
en verlies mezelf uit het oog.

Wanneer de sergeant me vindt,
kan hij niet geloven wat hij ziet.
Ik heb me vastgeklampt
aan een lantaarnpaal en trek mezelf op.
Mijn biceps glimt als de rug van een witte stier,
in de achtergrond glijden strijkstokken over violen.

Is dit een man, een god, een superheld?
Nee, dit is Mattijs Deraedt.

BERNKE KLEIN ZANDVOORT

Foto Bianca Sistermans

Bernke Klein Zandvoort (Amersfoort 1987) beweegt zich tussen de beeldende kunst en literatuur. Ze schrijft gedichten en essays, weeft tekst met beeld tot lecture performances, stelt programma's en boeken samen, verzamelt poëzie voor *De Revisor*, is soms *curator*. De bewegingen hebben alles met elkaar te maken.

Voor haar eerste dichtbundel, *'Uitzicht is een afstand die zich omkeert'*, verschenen in 2013, ontving zij de Debuutprijs van *Het Liegend Konijn*. Deze bundel werd ook genomineerd voor de C.Buddingh' Prijs en de Jo Peters Poëzieprijs.

Awater '...Tijd. Echtheid. Het Grote Geheel, de plek van de dichter daarin. Wat Klein Zandvoort doet, lijkt op de verbazing van een kind dat naar de sterren kijkt en voor het eerst te horen krijgt dat wat hij ziet, er niet meer is.'

Haar tweede dichtbundel *'Veldwerk'* verscheen in 2020 bij uitgeverij Querido en werd genomineerd voor *De Grote Poëzieprijs 2021*.

Berne Klein Zandvoort schreef een tekst bij de tentoonstelling van Lex ter Braak, *The Alphabet of Lost Order*. Lex ter Braak citeert de Duitse schrijver Julius Heine: *'Taal maakt en kleurt de wereld maar is haar niet (...)* Het meten van de werkelijkheid met behulp van taal is net zo onbetrouwbaar als een kronkelend meetlint.'*'* Daarover zegt Bernke: "Ik vind het een mooi beeld, dat wel enigszins lijkt op hoe ik woorden vaak als lasso's zie. In tekenfilmstijl zie ik het touw tegen een blauwe lucht, hoe de vervormende lus een voorspelling probeert te maken van het onderwerp dat het wil vangen. Maar het onderwerp is altijd op de vlucht. Mijn woorden vormen zich veel langzamer en gebrekkiger dan de gewaarwordingen die ze pogen te beschrijven.

Meestal grijpt de lasso, net zoals in tekenfilms, dan ook mis: het dier ontsnapt, de buurman raakt verstrikt, het touw ligt in een lege lus op het zand.”

“Op weg naar huis denk ik over hoe weinig foto’s we nog afdrukken, en hoe ik foto’s eigenlijk altijd het mooiste vond wanneer je ze in de doka in het ontwikkelbad zag opkomen. De beweging van het opkomende beeld, het beeld dat aan het worden is. En dat het polaroidprocedé je misschien daarbij bepaalt: niet alleen tijdens de eerste wapperende seconden, ook in het eindresultaat. De onzekere afbeelding, waarbij je zelf de gaten moet invullen, blijft altijd de kwaliteit van het ‘wordende’ beeld bezitten.

Ik had een klein project bedacht wat mogelijk een leven lang zou duren: ik wilde van elke dag een foto maken, en die foto moest het vermogen hebben om me jaren later nog met de snelheid van een cameraklik terug te voeren naar het afgebeelde moment. Een foto per dag, dat betekende kiezen, een regel die voortkwam uit pragmatisme (polaroids waren kostbaar) maar ook uit verzet tegen, hoewel ik dat toen onmogelijk zo verwoord heb, de klakkeloosheid waarmee je met een telefooncamera een hele dag in wissewassige foto’s om kon zetten. De hoeveelheid fragmenten die er bij elkaar werden geklikt maakten van elke dag een leesbaar panorama. Niets momentopname.

En ik zou zeggen dat het wel gelukt is. Niet met de voortzetting van het project, maar als ik nu door de stapels heen ga weet ik nog precies waar ik was en waarom ik ervoor koos dit specifieke fragment uit de dag te knippen. Flets ziekenhuiseten, de handen van mijn oma op de beige deken, aankomst op Amsterdam CS, tramdraden, duiven, nieuwe schoenen – allemaal werden ze losgeweekt uit het geheel. Uit de eindeloze stroom fracties tussen toen en nu heb ik er een paar kunnen fixeren.”

www.bernkekleinzandvoort.com

BERNKE KLEIN ZANDVOORT – VELDWERK

op een bankje in een park met mijn rug op een koperen plaatje
het uitzicht waar onze T.
zo van hield (1947 – 2015)
luister ik naar vliegtuigen

bijna onafgebroken trekt het geluid de lucht dicht
alsof het een dik theatergordijn is

astronomen, hoorde ik laatst, luisteren meer dan ze kijken
in een ster woont de geluidsopname van een leven dat niet meer bestaat
als twee sterren elkaar passeren klinkt er een bos
waar de wind doorheen gaat

soms ben ik bang dat metaforen de werkelijkheid verdunnen
banger ben ik dat er niets anders bestaat
dan dezelfde dingen uitgedrukt in elkaar

om antwoorden te vinden plaatsen we grote oorschelpen
naar de ruimte breken we stenen open graven graven op
slaan de aarde als een deken weg
noemen dat ont-dekking

ik denk omdat we zelf in alle vroegte
onder de bewegende platen
van ons schedeldak raakten ingesloten

heeft er weleens iemand door het hoofd van een baby naar het heelal gekeken?

- oorschelp

*

op mijn hurken
inzoom op een plant

wat beweegt een plant

zich zonder vasthouden
af te rollen in een steeds
onzeker wordende hoogte

tot ze bij het licht kan?

- inzoom

BERNKE KLEIN ZANDVOORT – VELDWERK

er is een nacht in de nacht en als ik daarin wakker word
vraag ik me af waar ik woon als mijn ogen me niets komen brengen
vind mezelf alleen in het opflitsen van een accu
ergens achter in de kamer en in mijn hartslag
van jaren terug

in een bed naast de spoorlijn waar treinen overdag
elk kwartier een stilte raasden door onze gesprekken

daar waren we op gestemd

toch werd in die stilte elke keer de ander als een ander zichtbaar

bang dat ik de ander niet meer naar mijn moeder zou kunnen vertalen
poetste ik het raadsel weg door scherp te stellen op de gordijnen
en te wachten

seconden

duurden

jaren

tot ik vorige week twee mensen in mijn kamer vroeg
om naar elkaar te blijven kijken
en een touwtje om hun wijsvinger bond
die ze moesten bewegen als ze de ander niet meer herkenden

er in het gezicht een dier loskomt

dat een gezicht zó verlaten wordt
dat je overblijft met je eigen kijken

BERNKE KLEIN ZANDVOORT – VELDWERK

er is een nacht in de nacht
soms word ik daarin wakker
dan bekijk ik in gedachten
het gebouw waarin ik slaap

hoe tussen betonlagen het wezen van de stad
met dekens meevalt naar beneden

hoe tussen alles wat rechtop blijft staan
de mensen besloten te gaan liggen

in alle helderheid kom ik mezelf in mijn borstkapel tegen

(poem poem)
(poem poem)
(poem poem)
(poem poem)

tot de klimming van de dag

waar ik wakker word achter gesloten ogen
met de eeuwig irritante vraag of dat wat niet gezien wordt er ook niet is

dat in een schelp een audio-opname kan blijven hangen
geloofde ik tot minstens negentien

-borstkapel

BERNKE KLEIN ZANDVOORT – VELDWERK

's ochtends zie ik iedereen met hun bed nog aan ze vast
dat alle mensen onder dekens liggen maakt me zachter

ook voor mezelf – trots op alle afleveringen die ik de avond ervoor
ongekeken wist te laten

voor de *darlings* en O B E Y S van op T-shirts bewegende graffitilagen
en de muren van de afwezige buurvrouw die hele dagen
het janken van haar hond doorlaten

in mijn oren wil een instructrice dat ik de woorden

ik

ben

vrij...

verdeel over mijn in- en uitademing

zo zouden de dingen blijven waar ze horen
een zwaan kan zonder onderschrift achteruitdobberen op de gracht
een man die bij de surprisebubbel in de supermarkt op en neer
thankyou in zijn mondharmonica ademt, gewoon, een straatmuzikant
iemand blaft zich los uit zijn omgeving

het is een taal die ik niet spreek maar heel goed ken uit tekstballonnen

(gloeilamp!)

(ben vrij ik?)

ik kom thuis in een huis zo klein en overzichtelijk als een vogelnest
waar ongezien de nieuwe seizoenen blijven aanleggen

ga in bed liggen voordat het donker wordt
hoor sleutels in de oren van een hond

-seizoenen

LIESBETH LAGEMAAT

Liesbeth Lagemaat is geboren in 1962 te Bergen op Zoom. Ze schreef al op jonge leeftijd gedichten en studeerde Nederlands en Taal- en Literatuurwetenschap. Ze schrijft heel beeldrijk, met name natuurbeelden, en ze is zeer associatief. In 2005 verscheen haar debuutbundel *'Een grimwoud in mijn keel'*, waarvoor ze de C. Buddingh'-prijs 2005 kreeg. Ze dicht veel over mythologische figuren zoals Kronos, Hercules, Hades, Venus, Penelope en Eurydice. Liesbeth Lagemaat publiceerde hierna nog de volgende bundels *Het uur van de pad*, *Nachtopera* (beloond met de Karel van de Woestijne-prijs) en *Abri*. Met Martin Michael Driessen schreef ze onder het pseudoniem Eva Wanjek de roman *Lizzie*.

Uit Meander: "Uit de bundel Vissenschild van Liesbeth Lagemaat blijkt tenminste dat er nog mensen bestaan die pogen lyriek en epiek te combineren tot een betoverend geheel. Die ambitie mag op zichzelf bewonderenswaardig heten. Lyriek schrijven is niet makkelijk, bij lyriek ben je tot in het diepst van je wezen bezig met hoe een regel klinkt. Klinkt dit betoverend, klinkt het mal? Klinkt het mal op een goede of juist op een onbeholpen manier?"

Uit *Literair Nederland* – Enkele fragmenten uit een recensie door Hettie Marzak: De zevende bundel van Liesbeth Lagemaat, *Vissenschild*, laat zich lezen als een grimmig sprookje. In gedichten die bestaan uit louter distichons (twee regels), ontvouwt zich doorlopend het lange, epische verhaal over Elpis, een ouderloos meisje dat opgevoed wordt door haar tante en in de herberg moet helpen bij het bedienen van de gasten. Dagelijks loopt zij de afstand 'tussen herberg en hoeve', waarbij ze op een avond aangerand wordt door Allesman/Nietsman, die haar verkracht en vermoord.

Haar lichaam zinkt naar de bodem van de rivier en wordt gedragen door een 'vissenschild', haar geest wordt 'een molecuul van licht' en gaat hemelen.

Dit verhaal is vrijwel gelijk aan de Vlaamse legende van de Fiere Margriet, ofwel Margaretha van Leuven, die rond 1207 geboren werd. Omdat zij zich hevig verzette tegen haar verkrachter, kreeg ze de bijnaam 'de fiere' of 'de trotse'. Haar lichaam zou volgens de legende door vissen stroomopwaarts gedragen zijn door de rivier de Dijle in de richting van de vismarkt van Leuven, met een wijnkruik nog in haar hand. Ze werd een echte volksheilige aan wie mirakels werden toegeschreven en in 1902 werd ze zalig verklaard. In 1982 werd er een standbeeld van haar in Leuven geplaatst, drijvend in het water, naakt, met de kruik in haar hand.

Een oud verhaal

Lagemaat kiest ervoor om haar verhaal te laten verwoorden door 'de kalligrafist', die zich gedwongen voelt om het verhaal van Elpis te vertellen (*'Tegen wil en dank dient zij zich aan'*) en die zoekt naar vormen om haar te laten ontstaan. Hij verzint een begin, waarin de twaalfjarige Elpis een voorspellende droom heeft, een donker visioen waarin ze op het water drijft.

De taal die de dichter de kalligrafist in de mond legt, is die van orakels, een droomtaal met een sterk, dwingend ritme en met verzonnen woorden. Deze woorden, zoals 'zweemschirrezusje' en 'flikkerse vlinderslagvrouw' kunnen in geen enkel woordenboek worden opgezocht, maar bepalen in sterke mate de muziek en de droomsfeer van de bundel, die zich goed leent om voorgelezen te worden. De woorden van de kalligrafist staan in romein; als de verhaalpersonen zelf aan het woord zijn, is de tekst cursief gedrukt.

Elpis' naam betekent 'hoop' in de Griekse mythologie, de hoop die achterbleef in de doos met onheil, die Pandora ondanks alle waarschuwingen toch opende.

Stiefmoeder en schaduwzusje

Net als in de sprookjes van Grimm is ook hier de boze stiefmoeder aanwezig. De kalligrafist noemt haar 'die moeder van stief / en waan', die jaloers is op het ontluikende meisje dat inmiddels zestien jaar is. Uit eenzaamheid heeft Elpis een 'schaduwzusje', gefantaseerd, een 'nevelkind'. Datzelfde 'schirrezusje' probeert Elpis te behoeden als ze van de herberg naar huis loopt.

Een verhaal van alle tijden

De kalligrafist probeert een ander einde voor haar te bedenken, maar moet zich neerleggen bij het feit dat hij de gebeurtenissen slechts kan boekstaven, niet beïnvloeden. Hij moet Elpis laten gaan en schrijft een eerbetoon voor haar waarin zij rust op haar vissenschild. De afbeelding op de voorkant brengt in eerste instantie een epos uit de oudheid in herinnering, maar door kleine dingen zoals een horloge een rol laten spelen, plaatst de dichter het dichterbij in de tijd. Het is de dromerige, fantasierijke taal, vol mooie vondsten en een dwingend ritme, die deze bundel tot een genoegen maken om te lezen. Alsof je met open mond luistert naar een oud verhaal, gezeten bij het haardvuur, terwijl wind en duisternis om het huis waren.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

EEN DROOMBEELD,
VOORZEGGING OF ORAKELTAAL

*En zie ik, Elpis, in mijn slaap elke nacht dezelfde mare.
Op het water drijf ik, het vissenschild een nachtmatras,*

*ochtendkleed, eiland van schubben dat me optilt en
voortstuwt. Draag me verder, breng me stroomopwaarts,*

*over de stuw, draag me voorbij de forellenpoort, waar
de beek schuimt, voorbij de donkere kolken, de waterheiningen,*

*tot aan de luwte en laat me daar langzaam, nog langzamer
op jullie zwevende vissenkled, golvenschild, nog nog langzamer*

*afdrijven, terug naar de plek waar het was. Daar lig ik dan
roerloos, en stil zal de schaal zijn onder mij, mijn ogen zullen*

*niets vertellen en mijn voorhoofd niet, de kelk van mijn mond
zal gesloten blijven maar de schellen van de vissen zullen*

*glinsteren in het licht, dat komt. Ongeschonden zal mijn lichaam
zijn in de ochtend, in elke ochtend als ik hier lig aan de zoom*

*van de stad. En geen hand zal nog ongetekend zijn. Men zal.
Men zal mij houden voor een hersenwaan, ochtendschim*

*op de vliet. Een ijle weerkaatsing van licht, men zal de oever
mijden. Pluimgrassen benemen het zicht. Een wilg. Het was*

*zijn schaduw die verborg wat anders – Elke wandelaar houdt zich
het recht voor blind te zijn, de schuifelpas, teenpunten naar*

binnen gebogen, het hoofd ter aarde gewend.

Golven klotsen tegen de damwand, dof als onderwaterklokken.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

De kalligrafist, met zijn hoofd vol schaduwbanen,
knipt in gedachten de juiste vormen uit, schikt ze en herschikt,

verkorrelt onuitgeschreven woorden: snippers sneeuw landen
in zijn schedelbokaal, blijven maar dalen, tot er een suikerdunne

laag verzwegen taal te wachten ligt – op heroverweging? Of
te slapen, of misschien gewoon te verkommeren in wegwerpstilte.

De kalligrafist trekt dan ineens trefzeker lijn voor lijn, torenhoog
ligt ergens in hersenkwabben, hartkamers, harmonie gestapeld op

ijlte en waterdruppeligheid. De pen kerft het zachte papier.
Inkt weet zich opgezogen. Dat blanke vlak lag als een lakentje

te wachten en nu: zo nat van draad, hier en daar, zo helemaal
klaar om bevolkt te worden. Zomaar ideeën, het geel past in

het wit past in de schaal van het ei, zo wat zich aandiende en
genoeg bezonken was, ter trede brengen op het papier, is hem

onwaardig, de kalligrafist. De inktpot bruist. Geklonken moet er
worden op wat schoonheid heet, elke letter een guirlande,

zo ook de gestalten van wie hij schepselt.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

Soms herinnert ze zich nog iets van een ander leven,
minder dan een krantflard. Of een spetter muziek:

nauwelijks te benoemen, het schuren van krekelpootjes.
Een viool die onhandig gestemd wordt.

Zoals een kleine hond niest. Beelden horen daar niet eens
meer bij. Dat nikkelen polshorloge: rakketikketakkerakketik.

Het schirrezusje, net zo'n klokje om de arm gegespt.
Bij haar draaien de wijzers een andere dans, de ene keer

wordt er vooruit gewalst, dan sjaggert een kaperse dreun
keihard tegen de richting. *Trek me terug, denkt Elpis,*

*naar een uur voorbij deze starnakelse ademzak.
Of mijn oog met staar is geslagen, matglas gestapeld op wat ik*

*probeer te zien: als een vliegje in barnsteen ben ik. Maar: dringt
een stem door die okeren wand? En van wie dan?*

*Zingt een nevelzusje een schaduwlied, tonen gegoten in braille.
Landt een klank op mijn vingertop, even trilt een sequens*

*op mijn vel, tot niets dan smeltwater blijft.
Handpalm. Vergeetput. Een leven, ingevouwen als een leporello.*

Ik smaak naar een nikkelen polshorloge, denkt Elpis

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

HET ONAFWENDBARE:
SCHENDER EN GESCHONDENE

Alles kijkt.

Alles hoort.

Alles wordt een oog.

Een oor.

En het oog begraaft zich.

En het oor.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

Je wil dat niemand op z'n kop valt in de distels, dat is hakselstro,
dat is wetering, in de nacht. Je hebt een achtzaam afsprakige

wandeling met haar die zus en zo en hoe ver is het dan naar huis,
jij, Allesman, de afstand ten dubbelt, en zij al maanstanden

verlegen om een oog. Jaha mijne dames en heren publiek, als
jullie er bij geweest waren, jaha met buiging mijnheer de reiger-

rechter. Dat was niet normaal meer, onmarrylische blikkertand
en gluiperpupil. Schoudergevlooi. Halszwans. Een kaaklijn van

kraakme. Voorhoofd een zilverwitstrand om op te landen. Ha!
En dan, en dan, mijn juffrouwen-zwaluwgesternte.

Om naar die lippenbeek te worden gewalst. Te worden.
Een schedelvlak van koeler maan en appels, o ja:

een godvergeten blozen. En hoe op touw gezet
dat bloesemroze. Hoe. En dan struikelen. In nacht. Aan arm.

Bij de drijfzandsloot – maar dat weet iedereen! – En dan. Een man,
ongewapend, in het ribbenveld vallen. O plan de campagne.

De man zijn strottenhoofd belikken, duivelse puls op zijn tors.
Onhemel en dijen gespreid. De man, spijtbaring, opperste

droeseming, en uit hem staat een ander op die alles van Alles –
man weet: een huid van schubben, python met gevorkte tong

en niet meer te stuiten de krachtlijnen, één zwarte toon en
doorboren is diep tot in moerassig vlees dat opent en zuigt in

sparteling, als een zeeanemoon met zachte tentakels die zwaaien
op stroming. En de ander, blindgeslagen in machtige onmacht,

doet. En doet. Tot de anemoon niet meer golft.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

Zijn ogen zwart. Groot. Gaten.

Zijn hoofd een schedel. Hand krampt om mijn hals. Schreeuwen wil ik, tegen mijn lippen zijn mond, twee pieren, vlucht ik naar

onder, stuit mijn kaak op zijn strot, kraakt een hand mijn pols in het zand, hamert een been mijn knie, zijn ogen zijn zwart,

draai ik mijn hoofd in de modder, proef slijk van de wetering, wil alles sluiten, het water gruipt maan en een ster flikkert zich

op mijn pupil, zijn hand om mijn hals een klem zijn vingers die me weg willen maken zijn ogen schedelgaten ik geef over, hij

schreeuwt ik kan hem niet verstaan mijn oren zijn vuil hij brult in mijn schelp mijn oor valt in gruzels de grond en mijn iris, pupil,

de bodem besmeur ik met mij. Dan wordt het stil, ik denk het is over. Arm en been liggen ergens verstuikt in het slijk wie ik was

voorgoed in stukken mijn mond smaakt naar kots. Dan dreunt beton op mijn buik, daar waar mijn buik was, dan stoot een zwaard

wie ik was ik ben niet meer van mij ik kom uit kapot. Gebeukt in het slijk. Het gaat niet door. En door. De schedel schreeuwt. Ik ben

mors. Tot niets meer voelt wat ik was. Kiezels een knieschijf in zwart. Boven me ruist een bloedpomp, hangt een hart in de takken.

Longenstelsel mijn adem zinkt het is stil nu. Het water naast me, dit zwijgen een blok. Begraaf me. Ben ik zelf die zwartgatenschedel

nu. Opgeschopt wie ik was. Sla ik mijn hand om mijn hals. Dijbeen en enkelgewricht, knie kruipt naar oever.

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

*En de stroom plooit zich open.
Een baan licht op mijn oog.*

*Te veel glans voor mij.
Ik ben geworden: niet.*

*Mag niet meer zijn.
Mijn handen om hals.*

*Laat ik mij trekken
naar het donker,*

*blauw als een nacht zonder eind.
Laat ik mij.*

*Zonder vervolg zal mijn voetstap zijn,
raakt de diepte mijn gebroken*

*lijf, mijn ziel vergronsd,
wie ik was ligt gescherfd.*

*Die lijm van vuil, alleen nog
te spoelen met nachtwater.*

*Kolk trekt aan mijn oog, en
deze vervlokte handen leggen*

*nagels en kootjes op spiegeling.
De laatste. Pezen trillen.*

*Koud is het vocht.
Wijd de stroom.*

*Eén keer nog, een plens maan
op mijn pupil.*

*Dan buig ik mij.
Voorover.*

*Het zwart kent
geen einde meer.*

LIESBETH LAGEMAAT VISSENSCHILD

Lost ook Nietsman zich op,
een grein as in de nacht.

En verdween, een spoor nog in gruishemel.
Werpt zich een doek, gittendoek over alles.

En weg.

ALFRED SCHAFFER

Alfred Schaffer (1973) is dichter, docent en vertaler. Hij is zoon van een Arubaanse moeder en een Nederlandse vader. Hij studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde en Film- en Theaterwetenschappen alvorens in 1996 naar Zuid-Afrika te verhuizen, waar hij als docent verbonden was aan de Universiteit van Kaapstad. Tussen 2007 en 2010 was hij fondsredacteur van De Bezige Bij. In 2011 vertrok hij opnieuw naar Zuid-Afrika, waar hij doceert aan de Universiteit van Stellenbosch. Hij publiceerde diverse dichtbundels, waaronder *'Dwaalgasten'* (2002), *'Kooi'* (2008) en *Mens Dier Ding* (2014) en ontving talrijke prijzen waaronder de Jan Campert Prijs, de Hugues C. Pernathprijs, de Ida Gerhardt Poëzieprijs, de Paul Snoekprijs, de Awater Poëzieprijs en de Charlotte Köhler Prijs. Zijn werk is vertaald in vele talen.

Alfred Schaffers poëzie is soms humoristisch, soms zakelijk en tegelijk vol absurde vondsten. Zoals Adriaan Jaeggi schreef in *Het Parool*: *'Schaffer is zeer gevoelig voor de absurde werkelijkheid waarin we leven, maar hij laat zich niet afbluffen. Nuchter en kordaat hakt hij zich een weg, wég met de prietpraat, wég met de ontregeling: dáár moeten we zijn. Alfred Schaffer is nu al een van de dichters die de komende jaren de koers aan zullen geven.'*

In het najaar van 2017 was Schaffer gastschrijver aan de universiteit van Leiden. In 2020 verscheen de uitdagende en persoonlijke bundel *Wie was ik* die op de shortlist van De Grote Poëzieprijs terecht kwam, én de Herman de Coninckprijs won.

De P.C. Hooft-prijs 2021, de grootste jaarlijkse oeuvreprijs in de Nederlandse letteren, gaat naar Alfred Schaffer.

Enkele fragmenten uit een bespreking van Johan Meijerink in *Meander*:
“Schaffer schrijft strafregels in zijn nieuwe bundel *Wie was ik. Strafregels* (2020), omdat hij zichzelf heeft opgelegd om te achterhalen wie hij was, en waarom hij zich opstelde in dit witte land zoals hij tot nu toe deed.

Hij voelt diep in zich de behoefte en de noodzaak om zich over de werkelijkheid lyrisch en poëtisch uit te spreken en haar te duiden: *‘okay u speelt een mens die zijn dode omgeving leven / in wil blazen, in feite zijn bloedeigen moeder, in de vorm van / een praatje, een podcast die u presenteert’*. Er schuilt een sterk verlangen naar politiek-maatschappelijke betrokkenheid door de druk op te voeren *‘met een woord als een vuurpijl’*. In die zin is deze bundel een wake up call voor de wereld, voor de poëzielezer, voor de wereld van de poëzie. Ken je verantwoordelijkheid in deze wereld van verraad en loyaliteit!

Schaffer beschikt over een rijk scala aan metaforen en anekdotes waarin hij zijn kritische en lyrische boodschap opbergt. Op temperamentvolle wijze biedt hij zijn liefde aan in temperamentvolle *‘zwarte-witte openluchtmusicals’*, maar wie wil die liefde aanvaarden. Als dan niemand haar wil aanvaarden, ze is in ieder geval *‘een bericht aan mijzelf’*. Hij is permanent op zoek naar wie hij was, is en zal zijn in dit in slaap gesuste land.”

In de bundel *‘Wie was ik – strafregels’* onderzoekt Alfred Schaffer ook de geschiedenis van zijn moeder die als verpleegster in Nederland heeft gewerkt en daar zijn vader heeft ontmoet, een man die beschadigd was door de oorlog.

Op de achterflap van zijn bundel neemt de moeder zelf het woord:
‘mag ik even iets zeggen? u kent mij niet, dus u vindt dat vast niet erg. ik praat tegen u omdat er iemand is die wil dat ik spreek. een open deur, inderdaad, daarom tocht het hier zo. dat ik vertel van een tropisch eiland binnen het koninkrijk der nederlanden. van mijn zwart-witte landing in het nederland van toen en toen. hoe het was. met die witte nederlandse man van mij in mijn smetteloze uniform met mijn twee bruine kinderen en toen verdween het eerste kind en toen ik en daarna die man van mij en ja, wat doe je dan, van de duikplank springen en maar zien of het zwembad gevuld is? laat het toch gaan, dacht ik. ik ben niet een of andere historische figuur die je zomaar binnenstebuiten kunt keren, ik ben je bloedeigen adem, daar kun je geen chocola van maken. waarom zou je ook. het rijk der levenden is een dodenrijk, dat snap ik wel, het is een soort spiegeleffect, vandaar dat niets echt kwijtraakt. een spiegel is optisch bedrog, toch kun je je reflectie navertellen, al blijft het bij – wacht, daar zul je hem hebben, die zoon van mij, maar niemand anders.’

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

MIRA AKÍ!

ik kan niet slapen
ijzig nachtlucht houdt mij wakker.

klim ik uit bed loop in het pikkedonker naar de keuken.
beer onder mijn arm geklemd.

hel schijnsel en twee schaduwen achter het aanrecht.

een witte schaduw en een zwarte.
bezig aan de afwas.

lieve jongen ben je wakker
schrikt de witte.

kom eens hier kun je alweer niet slapen
spreekt de zwarte.

ik droomde dat ik jullie in mijn eentje moest begraven
zeg ik niet terwijl ik in mijn ogen wrijf.

klopt toch ook we zijn morsdood
er is niets aan de hand

ga maar weer lekker slapen.

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

IMPROMPTU

[okay u speelt een mens die zijn dode omgeving leven in wil blazen. in feite zijn bloedeigen moeder. in de vorm van een praatje, een podcast die ú presenteert. denk aan

het instinctieve geheugen van trekvogels. aan de vleugelslag die twee tegengestelde bewegingen verenigt of denk aan de wiskunde die waar is en toch niet bestaat – ik heb dit ook

niet verzonnen, bijkomend probleem: uw moeder is een storing het sap van een bijl, een kletsnatte foto. niettemin vindt het plaats dit gesprek. en u daar, u speelt die moeder. begin maar.]

[hallo dit is de eerste en laatste aflevering van *over de doden niets dan enzovoorts* waarin ik onmogelijke gesprekken voer met bijzondere gasten. deze keer een wel heel speciale gast.

een gast op wie ik zo mijn best heb gedaan dat ze haast al naast me zit terwijl ze eerst nog een glas water pakt, wat melk in haar koffie doet ik beschrijf het maar even – nee voor mij geen

suiker graag. ‘op wie hij zijn best heeft gedaan?’ vraagt u zich af. het buitenlicht dat met kracht bij ons naar binnen zoekt wat een snelheid hè, wat een donkere kwaliteit heeft dat licht.

kan ook liggen aan de ruimte waarin we nu zitten, een kleine ruimte zonder hoeken of gaten maar barstensvol hoge frequenties ultrasonische vibraties, niets kan ontsnappen – dat ze plaatsneemt

beste gelovigen is een gewelddaad. je reinste heiligschennis. na afloop stapt mijn gast bij de microfoon vandaan waarachter ze nog steeds gaat zitten, loopt de stoep op en steekt de straat over

zonder te kijken, dwars door het spitsverkeer dat durf ik te wedden. het zonlicht hangt laag tussen de hoogbouw en dan is het weg allemaal. ‘hoe kan hij dat weten’ hoor ik u mopperen. luchtblokken

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

lieve gelovigen. luchtblokken en verder maar hopen op het beste.
geluk is af te dwingen, als de druk genoeg wordt opgevoerd.
geluk. een woord als een vuurpijl. luchtblokken zijn honderdmaal

zwaarder dan betonblokken van dezelfde grootte, mentale
bouwstenen gemaakt van verleden tijd en bijeengeschraapte
verdichtingen. een hele mondvol – dit is ook geen spreektaal.

als ik mijn gast iets ga vragen krijg ik vast antwoord.
op antwoorden ben ik niet voorbereid. gaat u zitten
even denken wat wil ik van u weten wat. wil ik weten.]

[nooit zou ik sneuvelen dat had ik min of meer beloofd.
ik kon lezen en schrijven, loven en prijzen ik bezigde
hapklare controleerbare feiten, ik kon maken en breken.]

[voilà het ijs is gebroken, u heeft het meteen maar gebroken.]
[inderdaad, het ijs is gebroken, u moet begrijpen ik kwam in
de schaduw ter wereld, fel licht daar kan ik niet tegen. stokoud

was mijn moeder toen ik met touwen uit haar werd getrokken.
oud als een kind. ik zette mijn moeder vaak in de zon zo bleef ze
het doen, als een eucalyptusplantje tot ver na de houdbaarheid.

de verwekker die mij niet lang voor ik ophield erkende
was een ex-marinier een ex-visser een ex-bokser een ex-drinker
een ex-astronaut een ex-timmerman, hij timmerde dat het

een aard had, meubels boten speelgoed kleding. een treintje
bracht mij naar school al liep er toen nog geen spoorbaan
over het eiland daarvoor was het te klein. dat deerde mij niet.

derdeklas elke ochtend zo jong als ik was, ook in het weekend.
de machinist had gewerkt in de oliefabriek met zijn plechtstatige
vredespippen, zijn naam was vergillio zijn trein ging niet snel.

mijn moeder en ik, we leefden van eten en drinken van werken
en spelen dat was voor de oorlog, een nachtelijk geheim. al wat aan
de herrie herinnerde iedere morgen waren de oeroude gesteentes

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

dicht bij de kust, in de met zout bezwangerde atmosfeer.
diorietklompen met bruinrode beschilderingen waarin men
met enige verbeelding figuren zou kunnen herkennen als

schreeuwende konijnenkoppen, schildpadden, reusachtige vogels
wezens verwrongen met opgekrulde staarten en over de velden
beukte de wind, klonk het scherpe gesis van overrijpe vruchten.

daar lagen stukken barakken en steigers, dikke roestige kettingen
scheepswrakken daar groeiden veel aloëplanten.]
[was u als klein meisje een levende stilte, een boze misschien?]

[ik was indertijd een mens met een kletsnat gezicht en
een inktzwart geheugen, ik had alles aanschouwd, een mens
die er bij was toen alles ontstond, het vulkanische goud

dat koud werd als woede midden op zee, stil als een berg
als een heuvel – altijd geweest en als ik iets zei dan schrok ik
daarvan. iemand keek permanent mee over mijn schouder

dus keek ik vaak om zoals ik mijn moeder zag doen maar nooit
zag ik iemand die wegdook, niemand op wie ik kon schieten met
mijn geweertje van hout. wat ik leerde kon ik gauw weer vergeten

ik wist alles al. hoe wij waren veroverd gedrild en verdeeld.
hoe je cocktails moest maken wondjes genezen domino spelen
een kreeft schoon moest maken, praten met wit-roze mensen (blik

gericht naar de grond, goed ar-ti-cu-le-ren). op spaarzame dagen
was de zee om het eiland een ring om mijn vinger op duistere dagen
een graf zonder luikje. mijn stilte was die van een larve bij leven

en welzijn, één die kon lachen en zingen en dansen op feestjes
geplaagd door fantoomjeuk. ik was het speelgoedmeisje dat
met haar houten toverstafje wonderen verrichtte, maar

tegen de hardhandige hand die het water liet golven kon ik
weinig beginnen. in oranjestad kocht ik een donkerrood badpak
uit één stuk met lichtblauwe strikjes dat trok ik soms aan

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

om moed te verzamelen. 's nachts stond ik een keer op de uitkijk bij punta basora, ik was zo onmetelijk het water een dansvloer glinsterend zwart met de maan als een waaklamp erboven. ik dook

in de zee en zwom naar de verte daar ging ik. het klotsen. mijn adem. mijn halfslaap. wie maakte mij wat, wie maakte mij wakker dat weet ik niet meer. na dagen voelden mijn voeten een bodem

toen kon ik weer staan: dit was het beroemde verschiet. nooit heb ik nadien weer gezwommen.] [geloof u dit zelf – wacht er is als het goed is verkeersinformatie.]

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

DE HELDERE VERLICHTING DIE ZICH DOET GELDEN OPDAT IK NIETS TE
VREZEN HEB

geen liefde wel liefde, geen liefde wel liefde, etc.
waarom ik nauwelijks veranderd ben
sinds ik met spuug en houtskool
in een diepe grot werd nageschilderd.

gewapend met een zaklamp en wat brood en water
daal ik af in zo'n lang vergeten schacht
om via klamme, duistere bloedvaten
op dat wat van mij overbleef te stuiten:

een groezelig figuurtje dat aan één stuk
rent en rent en rent totdat het snelheid heeft
en lomp, met kleine schokjes
loskomt van de grond.

ALFRED SCHAFFER WIE WAS IK – strafregels

WIE WAS IK

(fragment)

- 1 ik was mijn bloedeigen moeder en vader.
- 2 ik was zagezegd binnen zonder kloppen.
- 3 ik was dag en nacht in de weer.
- 4 met pappen en nathouden.
- 5 met wassen en strijken
- 6 met hangen en wurgen.
- 7 met het huishoudbboekje en stofzuigen.
- 8 met bijten op mijn tong.
- 9 met mijn persoonlijke record op de 1500 meter.
- 10 met het avondeten.
- 11 met mijn overmacht die atletiekwetten zou tarten.
- 12 (snel op kop komen en de voorsprong niet meer weggeven)
- 13 ik was noodgedwongen mijn eigen finishlijn
- 14 en uw huisdier op mijn schoot.
- 15 die op een keer ontplofte weet u nog.
- 16 de hele kamer vol stukjes konijn!
- 17 ik was de donkerbruine vlek in goed gezelschap.
- 18 nee het hart het magnetische hart.
- 19 ik was een paard in de wei in de regen.
- 20 ik was de nachtkaaars tegen het gejengel.
- 21 gejengel in het algemeen en uw gejengel in het bijzonder.
- 22 ik was exemplarisch maar niet heus.
- 23 ik was de duik in het zonovergoten zwembad.
- 24 fout! ik kon helemaal niet zwemmen.
- 25 ik was gezegend met een sterk gebit.
- 26 ik was de hoogtevrees in het reuzenrad
- 27 die natuurlijk stilhield met mijn cabine op het hoogste punt.
- 28 ik was wel vijftien soorten pillen in het badkamerkastje.
- 29 u gelooft mij niet.
- 30 nou dan gelooft u me toch niet mij een zorg
- 31 ik was opstandig en wilde de wereld ontdekken.
- 32 nee ik was eenzaam en wilde de wereld ontdekken.
- 33 nee ik was blijmoedig en wilde de wereld ontdekken.
- 34 ik was een schaterlach
- 35 die klonk als zacht gegiechel.
- 36 ik was te land ter zee en in de lucht.

37 DE JURY

Inez Boogaarts (1962) is sinds oktober 2019 directeur van Poetry International en leidde tussen 2016 en 2019 de Zukunftsakademie NRW, platform voor diversiteit en cultuureducatie. Ze heeft veel ervaring in de Nederlandse en Duitse cultuursector. Daarnaast is ze bestuurslid van Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond en het Groninger Museum. Verder houdt ze van lezen, racefietsen en haar daktuin.

38

Jeroen Dera (1986) werkt als neerlandicus aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij doet onderzoek naar het literatuuronderwijs in Nederland en naar recente Nederlandstalige poëzie. Hij recenseert poëzie voor de *Standaard der Letteren* en is redacteur van het literaire tijdschrift *DW B*. Met Charlotte Van den Broeck publiceerde hij onlangs het poëziedoeboek *Woorden temmen: van kop tot teen* (2020).

Nisrine Mbarki (1977) is schrijver, literair vertaler en programmamaker. Ze schrijft poëzie, korte verhalen en theaterteksten. Ze vertaalt uit het Arabisch naar het Nederlands. Haar werk verschijnt regelmatig in literaire tijdschriften als *De Gids*, *Het Liegend Konijn*, *Tirade* en *Poëziekrant*. Ze stond op festivals als Felix Poetry Festival in Antwerpen, Nacht van de poëzie, Poetry International en Globale in Bremen.

Thomas Möhlmann (1975) is dichter, programmamaker en schrijfdocent. Hij is redacteur van poëzietijdschrift *Awater*, stelde dertien poëziebloemlezingen samen en publiceerde vijf eigen dichtbundels. Zijn werk werd genomineerd voor de C. Buddingh'-prijs en de Jo Peters Poëzieprijs en bekroond met de Dunya Poëzieprijs en de Lucy B. & C.W. van der Hoogt-prijs.

Frits Spits (1948) is neerlandicus en radiomaker. Hij begon zijn carrière in 1973 en presenteerde o.m. de programma's De Avondspits, Met Het Oog Op Morgen en Tijd Voor Twee. Sinds 2014 presenteert hij De Taalstaat op NPO Radio 1, In dat programma dragen de makers ervan hun liefde voor de Nederlandse taal uit, waaronder poëzie, waarvan Frits Spits een liefhebber is.

foto's Annelies Verhelst

De jury schrijft over de shortlist:

De hazenklager van Paul Demets (De Bezige Bij)

In deze bezwerende ode aan de natuur in al haar schoonheid en geweld vervagen de grenzen tussen natuur, mens, dier en omgeving volledig. In zeven cycli beschrijft Demets natuurlijke en sociale processen zoals zoönosen: infectieziekten die van dieren op mensen kunnen overgaan. Het levert een kritisch en persoonlijk verhaal op over het klimaat en de mens. De goed doordachte filosofische theorie die daaraan ten grondslag ligt wordt nergens pretentief en slaagt erin de lezer aan te zetten tot denken. *De hazenklager* ontroert door de beeldende details en toegankelijke lyriek, is meeslepend en evenwichtig. Vakkundig en beheerst neemt de dichter zijn lezers mee in zijn hybride wereld, waar al snel blijkt dat het natuurlijke en menselijke één zijn geworden. Op meesterlijke wijze heeft Paul Demets het begrip natuurlyriek gemoderniseerd en relevant gemaakt voor nu.

De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan van Mattijs Deraedt (Poëziecentrum)

De debuutbundel *De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan* van Mattijs Deraedt is origineel, beeldend scherp en inhoudelijk spannend. Deze jonge dichter is een man van zijn tijd. Hoewel een man? Dat is wat hij weet dat hij is, zoals hij zich voelt, maar in zijn gedichten is het juist dit onderwerp waarop hij zich oriënteert en heroriënteert, daartoe aangejaagd door de tijd waarin hij opgroeit, waarin vrouwen hun plek opeisen en gelijkwaardigheid ten opzichte van de man bevechten. Deraedt verzet zich niet tegen die emancipatoire beweging, maar ondertussen blijft de man in hem de kop opsteken, want, zo dicht hij in 'Schedel': 'Ik wou dat ik je kon opbellen/ en vertellen waarover ik heb gedroomd./ Maar dat doen mannen niet.' Maar ook de frisheid van zijn beelden en zijn taalmuzikaliteit vallen op. *De schaduw van wat zo graag in de zon was blijven staan* toont dat Deraedt alles lijkt te kunnen. Een dichter treedt uit de schaduw.

Veldwerk van Bernke Klein Zandvoort (Querido)

Als het de taak van de kunst is om mensen beter te leren kijken, dan is de poëzie van Bernke Klein Zandvoort Kunst met een grote K. In *Veldwerk* toont zij zich een meester in de observatie. Bij Klein Zandvoort kunnen de kleinste details in een mensenleven, in een landschap, in een sterrenhemel tot rafijne associaties leiden. Het vergt moed om dicht bij zulke alledaagse kleine observaties te blijven. Maar daar blijft het niet bij: deze dichter observeert óók het observeren zelf, stelt zich de vraag wat het betekent om in poëzie de werkelijkheid via taal en metaforiek te 'verdunnen', om het met een gedicht uit *Veldwerk* te zeggen. Klein Zandvoort excelleert dan ook niet alleen in haar beelden en observaties, maar ook in haar vorm – met gedichten die soms letterlijk van de pagina spatten, recht het hart van de lezer in.

Vissenschild van Liesbeth Lagemaat (Wereldbibliotheek)

Veel van wat Lagemaats poëzie altijd al kenmerkte, valt in haar zevende bundel echt op z'n plek. Bombastisch, gedurfd, lyrisch en episch – maar alles in dienst van het verhaal van deze bundel. *Vissenschild* vertelt een gruwelijk sprookje over de ontering van een meisje en trekt daarvoor alle registers open. Wie in een dichtbundel genres als zang en vertelling, poëzie en proza, met elkaar tracht te verenigen, lijkt zich voor een onmogelijke taak te stellen, maar Lagemaat doet precies dit op indrukwekkende en volstrekt eigen wijze in het meeslepende *Vissenschild*. Haar verhaal verslapt nergens, de verschillende verhaallagen en personages zijn overtuigend uitgewerkt. De gruwelijke fragmenten van het sprookje worden door Lagemaat zo raak beschreven dat de lezer niet anders kan dan ze meevoelen, en huiveren.

Dat maakt van deze bundel, in deze tijd, haast ook een manifest. Lagemaats taal is grenzeloos en beheerst, toont plezier en vernuft. Bundels als *Vissenschild* van Liesbeth Lagemaat worden maar zelden geschreven.

Wie was ik van Alfred Schaffer (De Bezige Bij)

Wie was ik is een van de persoonlijkste bundels van Alfred Schaffer: hij vertelt niet alleen zijn eigen geschiedenis, maar bovenal die van zijn moeder. Aan deze oprechte en indringende zoektocht naar wie hij was en wie hij nu is, ligt het verlangen ten grondslag om niet langer vreemd te zijn, om te worden gezien. Schaffer laat de lezer in deze bundel dichterbij komen dan in eerder werk, maar bewaart ook zeker enige afstand – die precieze balans samen met de rake inhoud, verhalende dichtstijl, scherpzinnige beeldtaal en het ritme van de woorden zorgen ervoor dat je de bundel met moeite weglegt. Sommige gedichten zijn adembenemend, en als Schaffer zich dan ook nog direct tot jou als lezer richt met confronterende en ongemakkelijke vragen, wordt het wel heel lastig om aan deze bundel te ontsnappen. *Wie was ik* grijpt je bij de strot, sleept je mee, verruimt je blik en dwingt je dan weer verder te lezen.

Colofon

IMPROMPTU

De titel is geïnspireerd door Alfred Schaffer die enkele gedichten in zijn bundel 'Impromptu' noemde.

Deze werkbundel is samengesteld door Jacques Brooijmans, Jos van Hest, Ineke Holzhaus en Ilonka Verdurmen. Zij maakten ook de schrijfoopdrachten geïnspireerd door de bundels van de genomineerde dichters (aparte bijlage).

School der Poëzie

Ilonka Verdurmen	artistiek leider
Sarien Zijlstra	zakelijk leider
Judith Couvee	producent
Marlies Rijnveld	communicatie
Mick Witteveen	projecten/jurybegeleiding
Enny Schmitz	jurybegeleiding

Prijs de Poëzie

Claartje Nicolas	projectleider
Selin Kuşçu	secretaris De Grote Poëzieprijs

Poëziedocenten

Sare Bakkers
Irene Blaauw
Gershwin Bonevacia
Jacques Brooijmans
Agatha Castillo
Sietske Dudink
Jos van Hest
Ineke Holzhaus
Dasja Koot
Caroline Kramer
Selma Niewold
Rachel Rumai Diaz
Mustafa Stitou
Marije Uijtdehaage
Ilonka Verdurmen
Eva Vleeskruyer
Darja de Wever

Prijs de Poëzie 2021 is een productie van de Poëzieclub en wordt mede mogelijk gemaakt door het Elise Mathilde Fonds, de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, het Nederlands Letterenfonds, Literatuur Vlaanderen, VSBfonds, Amsterdams Fonds voor de Kunst, Het Lirafonds, de Turing Foundation en School der Poëzie.

